

Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 13(3), 166–188. DOI: <https://doi.org/10.18662/rrem/13.3/446>

8. Stoliarenko O., Stoliarenko O., Oberemok A., Belan T., Piasetska N., & Shpylova M. (2021). Shaping a Values-Based Attitude toward Human in the Context of Postmodernism via the Structural-Functional Model. *Postmodern Openings*, 12(3), 173–189. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/12.3/334>
9. Kharman G. *Sovremennyi faktornyi analiz [Modern Factor Analysis]*. M.: Statistika, 1972. 486 s.
10. Benjamin L. S. *Structural analysis of social behavior*. – *Psychol. Rev.*, 1974, vol. 81.
11. Johnson D. & Johnson R. *Cooperation and competition: Theory and research*. Edina, MN: Interaction Book Company, 1989.
12. Kolb W. *Changing Prominence of Values in Modern Sociological Theory*. *Modern Sociological Theory in Continuity and Change*. N.Y: Holt, Rinehard and Winston, 1957. 576 p.
13. Leary T. F. *Interpersonal diagnosis of Personality*. N.Y: Ronald Press Co., 1957.
14. Osgood Ch., Suci S., Tannenbaum P. *The Measurement of meaning*. Urban, 1957. 243 p.
15. Schaefer E. S. *Converging conceptual models for maternal behavior and for child behavior. Parental attitudes and child behavior / Glideweile J. C.(ed)*. Springfield, 1960.

УДК 37.013:316.77

DOI 10.31652/2415-7872-2022-70-30-35

ОЛЕКСАНДР ХНИКІН

orcid.org/0000-0002-2477-1323

aleksandrnykin32127@gmail.com

аспірант кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ВАСИЛЬ КАПЛІНСЬКИЙ

orcid.org/0000-0003-0829-1079

vasuliukaplinskiy@gmail.com

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИХОВАННЯ МОРАЛЬНО-ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

В статті визначено і обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, що забезпечують результативність виховання морально-вольових якостей підлітків в процесі позашкільної роботи з фізичної культури. Перша умова пов'язана з мотиваційним забезпеченням виховання морально-вольових якостей через методи звернення до свідомості та підсвідомості підлітків, друга – зі створенням морально-етичної атмосфери у взаємодії з підлітками, третя – з залученням підлітків до активної діяльності по самовихованню морально-вольових якостей. У своїй сукупності вони допомагають задіяти і активізувати мотиваційні ресурси підлітків, забезпечити комфортне спілкування з ними та ціннісно-нормативну єдність з педагогом. Педагогічний супровід підлітків, діалогічна стратегія взаємодії, побудована на взаємному контакті, стає важливим чинником успішного впливу на них з метою залучення до активного процесу, спрямованого на виховання морально-вольових якостей та їх самовиховання. Створення обґрунтованих педагогічних умов допомагає викликати інтерес, переконати у важливості, вплинути на емоційну та вольову сфери особистості підлітка, сформулювати потребу, включитись в усвідомлену самостійну діяльність, викликати післядію і таким чином забезпечити успішність виховання морально-вольових якостей підлітків в процесі позашкільної роботи з фізичної культури. Провідна роль у вихованні морально-вольових якостей належить особистості педагога та його вмінню забезпечувати взаємний контакт з підлітком. Особистість виступає джерелом професійної мотивації, оскільки впливає на зміни в системі поглядів і оцінок підлітків, на формування нових цілей, завдань та інтересів.

Ключові слова: організаційно-педагогічні умови, морально-вольові якості, виховання, мотивація, взаємодія, суб'єкт-суб'єктні відносини, самовиховання.

OLEXANDER KHNYKIN

Postgraduate student at Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University Ostrozko Str., 32, Vinnytsia

VASYL KAPLINSKYI

Doctor of Pedagogics, Professor of the Department of Pedagogy, Vocational Education and Management of Educational Institutions at Vinnytsia Mykhailo Kotsyubynskyi State Pedagogical University Ostrozko Str., 32, Vinnytsia

ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR EDUCATION OF MORAL AND VOCATIONAL QUALITIES OF ADOLESCENTS IN THE PROCESS OF EXTRA-CURRICULAR WORK ON PHYSICAL CULTURE

The article defines and substantiates the organizational and pedagogical conditions that ensure the effectiveness of education of moral and volitional qualities of teenagers in the process of extracurricular work on physical education. The first condition is related to the motivational provision of education of moral-willed qualities through

methods of addressing the consciousness and subconsciousness of teenagers, the second is connected with the creation of a moral and ethical atmosphere in interaction with teenagers, the third – with the involvement of teenagers in active activities for the self-education of moral-willed qualities. Together, they help engage and activate the motivational resources of teenagers, ensure comfortable communication with them and value-normative unity with the teacher. Pedagogical support of adolescents, a dialogic strategy of interaction built on mutual contact, becomes an important factor in successfully influencing them in order to involve them in an active process aimed at nurturing moral and willful qualities and their self-education. The creation of reasonable pedagogical conditions helps to arouse interest, to convince of the importance, to influence the emotional and volitional spheres of the adolescent's personality, to form a need, to engage in conscious independent activity, to cause an effect, and thus to ensure the success of the education of moral and volitional qualities of adolescents in the process of extracurricular work on physical culture. The leading role in the education of moral and volitional qualities belongs to the personality of the teacher and his/her ability to ensure mutual contact with the teenager. Personality acts as a source of professional motivation, as it affects changes in the system of views and values of teenagers, the formation of new goals, tasks and interests.

Key words: *organizational and pedagogical conditions, moral and volitional qualities, upbringing, motivation, interaction, subject-subject relations, self-education.*

Для визначення оптимальних організаційно-педагогічних умов виховання морально-вольових якостей підлітків було здійснено аналіз психолого-педагогічної літератури, результатів спостережень за поведінкою підлітків, за організацією процесу позашкільної роботи з фізичної культури в освітньо-виховному середовищі, власного досвіду роботи з підлітками, вивчення їх психологічних особливостей.

Під час організації цього процесу необхідно було вирішити: «У чому полягає «пусковий механізм» включення підлітків в діяльність з виховання і самовиховання моральних і вольових якостей?». Не виникає сумніву в тому, що так званим «пусковим механізмом» успішного, внутрішньо мотивованого процесу накопичення і подальшого розвитку морально-вольового потенціалу особистості є вплив на її мотиваційно-ціннісну сферу, тобто те, що ми називаємо вихованням у вузькому розумінні: спочатку має бути вплив на ту сферу, що включає переконання, почуття, погляди, потреби з неодмінним паралельним включенням досліджуваних якостей в коло особистісно значущих проблем не тільки підлітка, а й педагога, мета якого полягає у створенні сприятливих умов для їх успішного виховання.

Викликати інтерес, заінтригувати, сформувані потребу, заставити замислитись, включитись в усвідомлену самостійну діяльність, викликати післядію, переконати у важливості, вплинути на емоційну сферу – все це завдання, спрямовані на активізацію і продуктивність процесу набуття підлітком морально-вольових якостей.

У психолого-педагогічній літературі дані про розвиток вольових якостей у підлітків представлені досить скромно. Серед психологів і педагогів відсутня єдність думок про їхню сутність, структуру та педагогічні умови цілеспрямованого формування. У результаті спостерігається суперечність між фундаментальним значенням морально-вольових якостей у життєдіяльності підлітка і недостатньою науковою обґрунтованістю організаційно-педагогічних умов їх ефективного розвитку.

Мета статті полягає у визначенні й обґрунтуванні оптимальних організаційно-педагогічних умов виховання морально-вольових якостей підлітків у процесі позашкільної роботи з фізичної культури.

Одна з організаційно-педагогічних умов успіху в набутті підлітками морально-вольових якостей у процесі позашкільної роботи з фізичної культури полягає, на наш погляд, в закладенні міцної мотиваційної основи, оскільки немотивована або слабо мотивована діяльність не може бути успішною. Мотивація і є тією рушійною силою, яка спрямовує підлітка на набуття морально-вольових якостей. Подаємо цю організаційно-педагогічну умову у формулюванні «*мотиваційне забезпечення виховання морально-вольових якостей через методи звернення до свідомості та підсвідомості підлітків*».

Мотивованість підлітків значною мірою залежить від прагнення до цього вчителя чи тренера, завдання якого полягає в тому, щоб створити сприятливі умови і задіяти мотиваційні ресурси майбутніх підлітків. Слабкому мотиватору не під силу запуснути мотиваційний механізм. Психологами доведено, що ефект мотивуючих впливів у першу чергу визначається особистістю актуалізатора (за К. Роджерсом – фасилітатора, педагога, що сприяє і полегшує цей процес) [10], ясністю і конкретністю його намірів, умінням переконувати, підводячи до власних висновків на основі встановлення доброзичливих стосунків, визнавати і стимулювати досягнення, поважати і підтримувати підлітка в різних життєвих ситуаціях, викликати віру в себе і в успішність особистісного зростання, реалізовувати свої можливості, забезпечувати активність та ініціативність, а в цілому детермінувати набуття морально-вольових якостей.

Загально визнано, що провідним внутрішнім мотивом будь-якої діяльності є інтерес до неї. Про те під час виховання морально-вольових якостей важливо не тільки викликати у підлітків інтерес до

цього процесу, а й утримати його, оскільки він часто буває епізодичним (виникає і згасає). Необхідно посприяти тому, щоб він став стійким.

Ще раз наголосимо, що провідна роль у цьому, особливо на початковому етапі процесу виховання морально-вольових якостей підлітків, належить педагогу, який є головним суб'єктом взаємодії. Він виступає не лише як суб'єкт впливу на свідомість і підсвідомість, а як наставник, функція якого полягає у педагогічній підтримці підлітків. Педагогу мало володіти технологіями організації виховної діяльності, спрямованої на розвиток морально-вольового потенціалу, він має бути спроможним допомогти підліткам визначитись щодо своїх можливостей, підтримувати і педагогічно грамотно сприяти успіху їх реалізації у процесі власного розвитку.

Поняття педагогічна підтримка і авторитет педагога мають пряме відношення до досліджуваної педагогічної умови, оскільки зміцнення мотиваційної основи особистості підлітка в його морально-вольовому розвитку не може бути успішним без підтримки і авторитетності вчителя чи тренера. Педагогічна підтримка спрямована на продукування ситуацій вибору, які потребують від підлітків самостійності та відповідальності в прийнятті рішень. Водночас вона сприяє створенню особливої морально-етичної атмосфери, що спонукає підлітків до самоаналізу та самовдосконалення.

Викладене вище переконує в тому, що прикладу як найважливішому методу звернення до свідомості належить провідна роль у вихованні морально-вольових якостей. Саме тому ми надаємо величезного значення особистості педагога та його вмінню забезпечувати взаємний контакт з підлітком. Особистість виступає джерелом мотивації, оскільки впливає на зміни в системі поглядів і оцінок підлітків, на формування нових цілей, завдань та інтересів.

Дослідження свідчать, що намагання окремих педагогів компенсувати індивідуально-специфічний вплив функціонально-рольовим обмежує їх взаємодію, призводить до односторонності відносин, породжує проблеми і внутрішні конфлікти, що відкладає негативний відбиток на процес виховання морально-етичних якостей, гальмуючи його. На початковому етапі цього процесу важливе значення мають психологічні механізми ідентифікації та наслідування. Тому важливо, щоб сам вчитель дотримувався у своїй діяльності та поведінці морально-етичних цінностей.

Слід наголосити на тому, що в сучасних умовах на виховання моральних якостей підлітків менше спрямовується зусиль, ніж на розвиток якостей вольових. Моральні якості перестали для багатьох бути предметом прагнень в той час, коли моральний стрижень є тією складовою особистості, яка об'єднує в єдине ціле всі інші і цементує їх. Особистість в процесі свого становлення може досягти високого рівня інтелекту, розвинути фізичні якості, сформувані естетичні смаки, однак за відсутності морального стрижня вона може стати неконтрольованою, кон'юнктурною, безтактною, нерідко соціально небезпечною. Мотиваційному забезпеченню виховання морально-вольових якостей допомагають методи звернення до свідомості та підсвідомості підлітків, а саме: переконування, приклад, бесіди та диспути на морально-етичні теми, аналіз ситуацій морального вибору, навіювання, метод педагогічно доцільної самопрезентації педагога, обговорення відеофрагментів, в яких демонструється дотримання і порушення норм морально-етичної поведінки.

Велике значення у вихованні морально-вольових якостей має *створення морально-етичної атмосфери на основі забезпечення суб'єкт-суб'єктної взаємодії з підлітками*. Це наступна організаційно-педагогічна умова, що впливає на ефективність цього процесу. Успіх впливу на школяра і його подальше мотиваційне самовизначення щодо розвитку досліджуваних якостей детермінується правильно побудованою взаємодією, вмінням спілкуватись на рівних за розумної дистанції, повагою, визнанням і безумовним позитивним ставленням до кожного вихованця. Все це ознаки саме суб'єкт-суб'єктної взаємодії, без якої не може бути забезпечена морально-етична атмосфера.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. (2002 р.) пріоритетним проголошується особистісно орієнтований підхід у діяльності сучасного вчителя, оскільки це створює сприятливі умови для самореалізації особистості, передбачає наявність діалогічного спілкування на основі суб'єкт-суб'єктних відносин, партнерських взаємин [9].

Висвітлення проблеми педагогічної взаємодії на основі положень гуманістичної й когнітивної психології, зокрема суб'єкт-суб'єктних відносин та їх ролі у вирішенні різноманітних проблем, пов'язаних з вихованням, емоційно-комунікативних аспектів педагогічної взаємодії та її особливостей знайшло відображення в працях О. Киричука, Я. Коломинського, В. Леві, Л. Савенкової, І. Холковської, А. Хоменко та ін. Проте питання про роль взаємодії вчителя і учнів у вихованні морально-вольових якостей останніх, зокрема в зміцненні мотиваційної основи їх особистості, залишається малодослідженим.

Я. Коломінський виділяє внутрішню (емоційно-образний, мотиваційно-потребнісний, когнітивний компоненти) і зовнішню (операційний та процесуальний компоненти) підструктури педагогічної взаємодії в педагогічному процесі [5, с. 39]. Зрозуміло, що в межах взаємодії внутрішнє і зовнішнє нерозривно пов'язане та взаємозумовлене.

Згідно з концепцією В. Мясичева [7, с.115], внутрішньою особистісною основою взаємодії є взаємини. З його точки зору існує можливість неузгодженостей між внутрішнім і зовнішнім, про що він зазначав так: «В умовах вільної взаємодії можуть проявлятися справжні стосунки, але в умовах несвободи і залежності однієї людини від іншої відносини не виявляються, а приховуються і маскуються» [7, с. 216]. Звідси необхідність створення сприятливої морально-етичної атмосфери в процесі взаємодії.

Суб'єкт-суб'єктна взаємодія обов'язково передбачає вплив вчителя на учнів, спрямований на сприяння позитивним змінам у розвитку морально-вольових якостей підлітків. Однак це не завжди викликає внутрішні зміни. Психолог Б. Ломов указує, що ефективність зовнішнього впливу детермінується довірою або недовірою до педагога. Інформація може бути корисною і правильною, але «не прийнятою, не пропущеною фільтром через закритість каналу довіри» [6].

Категорія *взаємодія* досліджуються як в точних, так і в суспільних науках і відноситься до однієї з універсальних і багатозначних. У контексті дослідження нашої проблеми з метою отримання більш повного уявлення про сутність цієї категорії необхідно розглянути її у зв'язку з категорією «відносини». На важливості фактору відносин наголошував В. Мясичев, визначаючи їх як «інтегративне психологічне утворення» у формі цілісної системи свідомих індивідуальних зв'язків людини з різними сторонами об'єктивної дійсності, що відображає особистісний досвід, визначає дії та переживання [8, с. 16].

Щоб з'ясувати вплив суб'єкт-суб'єктної взаємодії на забезпечення морально-етичної атмосфери в процесі виховання морально-вольових якостей підлітків, важливо співставити поняття *суб'єкт-об'єктні* і *суб'єкт-об'єктні* відносини. На наш погляд, останнє поняття механічно перенесено з теорії управління, суб'єкт якого передбачає наявність об'єкта управління, яким у контексті нашого дослідження виступає підліток. Подібний управлінський підхід до виховної діяльності в її центр ставить педагога і його односпрямовані дії, однак зустрічна активність підлітків виникає лише тоді, коли складається система цілісної взаємодії. Домінуючи досить тривалий час в практиці навчання і виховання, суб'єкт-об'єктний підхід породжував шаблони та стереотипи в організації педагогічного процесу, призводячи до деструктивних форм стосунків, однією з яких є диктат та залякування.

Суб'єкт-суб'єктні відносини в системі «педагог-підліток» дають початок розгортанню процесу виховання морально-вольових якостей, відкривають нові перспективи реалізації потенціалу особистості кожного підлітка, роблять його здатним свідомо виробляти власну стратегію діяльності і поведінки. Суб'єктно зорієнтований педагогічний процес, насамперед, передбачає орієнтацію на особистість, визнання за нею прав на внутрішню свободу, власну думку і позицію, саморозвиток.

Досвід роботи з підлітками переконує, що суб'єкт-суб'єктні відносини не зможуть успішно сформувавшись за відсутності особистісно орієнтованого діалогу рівноправних суб'єктів, без відмови від авторитарності як своєрідного професійного комплексу, що проявляється у безпечальності, повчальності, моралізаторстві, без визнання права вихованців на індивідуальність і своєрідність. При цьому слід підкреслити, що суб'єкт-суб'єктні відносини виникають лише в режимі взаємної довіри.

Суб'єкт-суб'єктні відносини, *по-перше*, передбачають обов'язкову наявність емоційно-психологічного простору, що забезпечує комфортне спілкування педагога з підлітками та створює умови для прояву емоційного благополуччя учасників взаємодії, *по-друге*, ціннісно-нормативну єдність, що веде до зближення вихователя і вихованців і проявляється в демократичності їхніх дій при цілепокладанні, виборі шляхів реалізації поставлених цілей. Однак не варто, як це часто буває, обмежувати суб'єкт-суб'єктні відносини лише демократизацією стосунків (хоча її важливість не викликає сумнівів).

Основою суб'єкт-суб'єктних взаємин нами була обрана діалогічна взаємодія, оскільки вона сприяє забезпеченню взаємного контакту з підлітками, що створює сприятливі умови для ефективного впливу з метою їх мотивованого включення в процес виховання морально-вольових якостей. Встановлення контакту – це знаходження того «ключа», який призводить до руху весь механізм суб'єкт-суб'єктної взаємодії і сприяє її результативності, забезпечуючи відкритість у спілкуванні. Йдеться про такий контакт, який характеризуються не позицією «над», а позицією рівних, забезпечуючи встановлення «комунікативної єдності», якій притаманні взаєморозуміння і злагодженість.

Нерідко причиною багатьох поразок і розчарувань у виховній роботі з підлітками є невміння налагодити з ними контакт. Багаторічний досвід роботи переконує, що взаємний контакт між педагогом і підлітком є тією основною формою суб'єкт-суб'єктної взаємодії, яка, на наш погляд, найбільше сприяє забезпеченню включення в мотивовану діяльність з виховання морально-вольових якостей. Це саме той взаємний контакт, який з позицій гуманної психології називається внутрішнім (духовним) і базується на емоційній єдності та взаємосприйнятті суб'єктів педагогічної взаємодії на противагу зовнішньому контакту, що є лише його видимістю або грою в «нормальні стосунки», які під маскою зовнішньої доброзичливості можуть приховувати повну байдужість і навіть антипатію.

У процесі організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії ми переконалися, що виникненню і зміцненню взаємного контакту сприяє сукупність певних чинників: *прихильність та любов* до підлітків, яка може приховуватись під зовнішньою суворістю, вимогливістю вихователя, але якщо вона щира, то підлітки її відчують і розуміють, що педагог навмисно її приховує, не демонструючи вимогливості в їхніх же інтересах; *прагнення зрозуміти* вихованців (їхній внутрішній світ, інтереси, потреби, позицію, індивідуальні особливості); прийняття підлітка таким, яким він є, або *безумовне позитивне ставлення* до нього; *прояв уваги та турботи* (допомога, педагогічна підтримка і педагогічний супровід); *довіра і щирість у взаємостосунках* (відсутність подвійних стандартів поведінки). Таким чином, головні чинники, що сприяють духовному контакту, а отже, і морально-етичній атмосфері, можна передати такими ключовими словами: любити, розуміти, приймати, співпереживати, допомагати, бути щирим.

Виховання морально-вольових якостей підлітка не може досягнути високого рівня без його здатності свідомо та активно керувати своїми діями і поведінкою, задіюючи внутрішні механізми свого розвитку. Однією з умов ефективності цього процесу є самовиховання, яке розглядається нами як цілеспрямований вплив особи самої на себе з метою самовдосконалення, в результаті чого відбувається свідоме прийняття зовнішніх регулюючих факторів і особистість стає активним суб'єктом свого творення. Цим визначається важливість наступної педагогічної умови виховання морально-вольових якостей підлітків *«залучення підлітків до активної діяльності по самовихованню морально-вольових якостей»*. В. Сухомлинський наголошував, що за його глибоким переконанням, справжнє виховання те, яке спонукає до самовиховання, а «спонукання до самовиховання вимагає найтонших доторкань слова... до найпотаємніших струн людського серця» [11, с. 611]. А І. Зязюн зазначав, що ціль і зміст сучасної освіти – «людина у постійному розвитку, її духовне становлення, гармонія відносин з собою й з іншими людьми» [1, с.27].

Найбільш сприятливим періодом для успішного формування досліджуваних якостей є підлітковий вік, оскільки саме в цей час інтенсивно розвивається самоусвідомлення і формується самооцінка.

Значення самовиховання в особистісному розвитку підлітків, зокрема в набутті моральних і вольових якостей полягає у тому, що завдяки йому особистість не лише самовдосконалюється, набуваючи позитивних рис і позбуваючись шкідливих звичок, але й розкриває свій потенціал, формує свою особистісну позицію, досягає поставлених цілей, отримує можливість самореалізації, долає труднощі, що виникають на шляху розвитку і саморозвитку. Таким чином педагог формує той внутрішній стрижень, завдяки якому відбувається особистісний ріст. Це стає можливим, якщо самовиховання на протигагу *епізодичному* (коли індивід займається самовдосконаленням час від часу, за потреби, не маючи загальної програми) має *систематичний* характер, коли воно стає потребою, і за цієї умови його завдання щоразу поглиблюються, доповнюються та коригуються.

Самовиховання допомагає розробити динамічну модель власного професійного «Я», спроекувати свій особистісний розвиток та зреалізувати власні прагнення.

Вольова сфера є провідною щодо самовиховання морально-вольових якостей, оскільки забезпечує саморегулювання внутрішніх процесів, адже його успішність залежить від уміння і здатності підлітка мобілізувати зусилля, раціонально вибудовувати власну діяльність, долати труднощі, керувати своїм емоційним станом.

Слід наголосити, що ціль самовиховання має відповідати можливостям. Вона не повинна занадто перевищувати можливостей, разом з тим важливі певні зусилля і орієнтація (за Л. Виготським) на «зону найближчого розвитку». Формулюючи мету самовиховання, підлітки визначають ті конкретні завдання, досягнення яких виводить їх на новий якісний рівень і забезпечує зміни в структурі особистості.

Практика свідчить, що підліток спочатку не усвідомлює ролі самовиховання та його мотивів, йому потрібні конкретні приклади роботи над собою, тобто особистісний орієнтир. Саме тому одним із ефективних методів самовиховання ми вважаємо метод прикладу, в основі якого лежить психологічний механізм наслідування як свідомої діяльності з присвоєння способів поведінки іншої людини, яка є спонукальним фактором. Роль цього методу в професійному самовихованні в тому, що за допомогою прикладу можна: 1) показати привабливість тієї чи іншої моральної норми; 2) викликати зневагу до прояву негативного у власній поведінці; 3) приклад може виступати переконливим аргументом; 4) може стати зразком для наслідування. Сила прикладу в тому, що він діє своєю наочністю та конкретністю.

Висновки. Аналіз наукової літератури, результати спостережень за діяльністю педагогів та тренерів, власний досвід роботи дозволили виявити та обґрунтувати організаційно-педагогічні умови, що забезпечують результативність виховання морально-вольових якостей підлітків в процесі позашкільної роботи з фізичної культури. Перша умова пов'язана з мотиваційним забезпеченням виховання морально-вольових якостей через методи звернення до свідомості та підсвідомості підлітків, друга – зі створенням морально-етичної атмосфери у взаємодії з підлітками, третя – з залученням підлітків до активної діяльності по самовихованню морально-вольових якостей. У своїй

сукупності вони допомагають задіяти і активізувати мотиваційні ресурси підлітків, забезпечити комфортне спілкування з ними та ціннісно-нормативну єдність з педагогом. Педагогічний супровід підлітків, діалогічна стратегія взаємодії, побудована на взаємному контакті, стає важливим чинником успішного впливу на них з метою залучення до активного процесу, спрямованого на виховання морально-вольових якостей та їх самовиховання.

Література

1. Зязюн І. Філософія «Школи свободи»: розвиток та саморозвиток творчих засад особистості. *Рідна школа*. 2007. № 5. С. 25–29.
2. Каплінський В. В. Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки у педагогічних університетах: дис. ... докт. пед. наук. Вінниця, 2019. 481 с.
3. Каплінський В. В., Хоронжевський Л. Є. Специфіка і структура комунікативних умінь як інструменту виховного впливу. *Наукові записки ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Сер. Педагогіка і психологія*. Вип. 34. Вінниця, 2011. С. 64–68.
4. Каплінський В. В., Асаулюк І.О., Пінаєва О. Ю. Етика викладача закладу вищої освіти та формування морально-етичних норм поведінки студентів: навчально-методичний посібник для самостійної роботи магістрів. Вінниця: ТОВ «Твори», 2021. 112с.
5. Коломинский Я. Л. Изучение педагогического взаимодействия. *Педагогика*. 1991. №10. С. 36–42.
6. Ломов Б. Ф. Проблемы общения в психологии. *Проблемы общения в психологии*. Москва: Наука, 1991. С. 3–23.
7. Мясищев В. Н. Личность и неврозы. Ленинград: Изд-во ЛГУ, 1984. 426 с.
8. Мясищев В. Н. Психология отношений: избранные психологические труды / под ред. А. А. Бодалева. Воронеж: НПО «МОДЭК», 1995. 356 с.
9. Національна доктрина розвитку освіти. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
10. Роджерс К. Р. Гуманистическая психология. Теория и практика. Москва: МОДЕК, НОУ ВПО, 2013. 456с.
11. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям. Вибр. тв. в 5 т. Т. 2. Київ: Рад. школа, 1976. С. 419–657.

References

1. Ziaziun I. Filosofiia «Shkoly svobody»: rozvytok ta samorozvytok tvorchykh zasad osobystosti [The philosophy of the "School of Freedom": development and self-development of the creative foundations of the individual]. *Ridna shkola*. 2007. № 5. S. 25-29.
2. Kaplinskiy V. V. Systema profesiinoho stanovlennia maibutnoho vchytelia v protsesi zahalnopedahohichnoi pidhotovky u pedahohichnykh universytetakh [The system of professional formation of the future teacher in the process of general pedagogical training in pedagogical universities]: dys. ... dokt. ped. nauk. Vinnytsia, 2019. 481s.
3. Kaplinskiy V. V., Khoronzhevskiy L. Ye. Spetsyfika i struktura komunikatyvnykh umin yak instrumentu vykhovnoho vplyvu [Specificity and structure of communicative skills as a tool of educational influence]. *Naukovi zapysky VDPU im. M. Kotsiubynskoho. Ser. Pedahohika i psykholohiia*. Vyp. 34. Vinnytsia, 2011. S. 64-68.
4. Kaplinskiy V. V., Asauliuk I.O., Pinaieva O. Yu. Etyka vykladacha zakladu vyshchoi osvity ta formuvannia moralno-etychnykh norm povedinky studentiv [Ethics of a teacher of a higher education institution and the formation of moral and ethical norms of student behavior]: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia samostiinoi roboty mahistriv. Vinnytsia: TOV «Tvory», 2021. 112s.
5. Kolomynskiy Ya. L. Yzuchenye pedahohycheskoho vzaymodeistviya [Study of pedagogical interaction]. *Pedahohyka*. 1991. №10. S. 36-42.
6. Lomov B. F. Problemy obshcheniya v psykholohyy [Problems of communication in psychology]. *Problemy obshcheniya v psykholohyy*. Moskva: Nauka, 1991. S. 3-23.
7. Miasyshchev V. N. Lychnost y nevrozy [Personality and neurosis]. Leningrad: Yzd-vo LHU, 1984. 426 s.
8. Miasyshchev V. N. Psykholohiya otnosheni: yzbrannye psykholohycheskiye trudy [Relationship Psychology: Selected Psychological Works] / pod red. A. A. Bodaleva. Voronezh: NPO «MODEK», 1995. 356 s.
9. Natsionalna doktryna rozvytku osvity [National doctrine of education development]. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>
10. Rodzhers K. R. Humanistycheskaia psykholohiya. Teoryia y praktyka [Humanistic psychology. Theory and practice]. Moskva: MODEK, NOU VPO, 2013. 456 s.
11. Sukhomlynskiy V. O. Sto porad uchytelvi [One hundred tips for the teacher]. Vybr. tv. v 5 t. T. 2. Kyiv: Rad. shkola, 1976. S. 419-657.

УДК 34.018.43:004]:81'243

DOI 10.31652/2415-7872-2022-70-36-40

ВАЛЕНТИНА БЕБИХ

orcid.org/0000-0003-4378-0978
vabek@i.ua

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов,
Буковинський державний медичний університет
Театральна площа 2, м. Чернівці

ОЛЕКСАНДР РАК

orcid.org/0000-0002-3108-0002
Rak.Oleksandr@bsmu.edu.ua

кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри іноземних мов,
Буковинський державний медичний університет
Театральна площа 2, м. Чернівці

МУЛЬТИМЕДІЙНИЙ КОНТЕНТ ЯК БАЗОВИЙ КОМПОНЕНТ МОДЕЛІ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Статтю присвячено актуальній проблемі викладання професійної англійської мови в дистанційній формі. На основі методичних принципів формування англомовної комунікативної компетентності та спроектованої педагогічної моделі застосування засобів їх реалізації в умовах дистанційного навчання узагальнено практичний досвід застосування мультимедійного контенту; розроблено комплекс завдань для навчання професійної англійської мови майбутнього медика з врахуванням параметрів, які уможливають опосередковане керування навчальною діяльністю студента.

Ключові слова: дистанційне навчання, методичні принципи, комп'ютерні технології, професійна англійська мова, мультимедійний контент, англомовна компетенція.

VALENTYNA BEBYKH

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Foreign
Languages,
Bukovyna State Medical University,
Theater Square 2, Chernivtsi

OLEKSANDR RAK

Candidate of Philological Sciences,
Head of the Department of Foreign Languages,
Bukovyna State Medical University,
Theater Square 2, Chernivtsi

MULTIMEDIA CONTENT AS BASIC COMPONENT OF PROFESSIONAL ENGLISH TRAINING MODEL IN DISTANCE LEARNING

The purpose of the study is to determine methods of introducing multimedia content as a basic component of the professional English language learning model of future doctors in distance learning based on previously substantiated methodological principles.

The main tasks of the study are to determine the basic components of the professional English learning model in distance learning; outlining the functions of the teacher, student and multimedia content; development of a set of exercises, taking into account the parameters that allow indirect management of the student's educational activities. The relevance of the study is explained by the need to achieve an increase in the quality of students' knowledge by improving the content component and developing methodological support for teaching professional English remotely. Method of formal analysis (content analysis of scientific papers on the research topic), structural and comparative methods were used in the study. Generalization of the existing approaches of scientists regarding distance education and teaching professional English in a distance form has been carried out.

Results. The methodical principles of the formation of the English communicative competence of the future physician in the distance learning mode as a complex of application of computer and multimedia technologies were substantiated. The basic components of the pedagogical model of learning were outlined. The functions of computer technology, multimedia support, tasks for the teacher and student opportunities were defined. Methodical support was developed for the formation of students' professional English communicative competence based on video materials, taking into account parameters that enable indirect management of the student's educational activities and determination of the degree of management of the educational process.

Key words: distance learning, methodological principles, computer technology, professional English, multimedia content.

Незначний за обсягом час існування системи дистанційної освіти був недостатнім для створення розвинених наукових теорій у цій галузі. Зарубіжні та вітчизняні напрацювання стосуються переважно технічної та організаційної сторін функціонування даної системи. Існують певні напрацювання щодо дистанційного навчання і в арсеналі методики викладання іноземних мов. Для підвищення якості навчання з використанням інформаційних технологій необхідно враховувати виникаючі при цьому психолого-педагогічні і методичні проблеми; навчально-контролюючі програми повинні відповідати всім вимогам, які стоять перед програмним забезпеченням. Однак